

Sygn. akt I ACa 359/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 15 marca 2018 r.

Sąd Apelacyjny w Katowicach I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący :	SSA Piotr Wójtowicz
Sędziowie :	SA Joanna Kurpierz (spr.) SA Ewa Solecka
Protokolant :	Agnieszka Szymocha

po rozpoznaniu w dniu 2 marca 2018 r. w Katowicach

na rozprawie

sprawy z powództwa M. S. (1)

przeciwko S. Ś.

przy interwencji ubocznej I. Ś.

o zachówek

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Bielsku-Białej

z dnia 21 grudnia 2016r., sygn. akt I C 7/12,

1) zmienia zaskarżony wyrok w punkcie 1. o tyle, że obok zasądzonej nim kwoty 76 264,97 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 27 czerwca 2015r., zasądza ustawowe odsetki za opóźnienie od kwot:

- 115 000 (sto piętnaście tysięcy) złotych od dnia 11 września 2010r. do dnia 26 czerwca 2015r.,

- 1 014 000 (jeden milion czternaście tysięcy) złotych od dnia 27 czerwca 2015r. do dnia 7 sierpnia 2015r.,

- 132 174 (sto trzydzieści dwa tysiące sto siedemdziesiąt cztery) złote od dnia 27 czerwca 2015r. do dnia 2 października 2015r.,

a w pozostałej części powództwo oddala;

2) oddala apelację w pozostałym zakresie;

3) koszty postępowania apelacyjnego wzajemni znosi.

SSA Ewa Solecka SSA Piotr Wójtowicz SSA Joanna Kurpierz

Sygn. akt I ACa 359/17

UZASADNIENIE

Małoletnia powódka M. S. (1), reprezentowana przez ojca R. S., w dniu 9 stycznia 2012 r. wniosła pozew przeciwko pozwanemu S. Ś. domagając się zasądzenia od niego tytułem zachowku kwoty 500.000 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 3 września 2007 do dnia zapłaty, a także zasądzenia od pozwanego na rzecz powódki kosztów procesu według norm przepisanych. W uzasadnieniu pozwu wskazała, że na podstawie testamentu własnoręcznego spadek po zmarłym w dniu 2 września 2007 r. R. Ś. nabył jego bratanek S. Ś.. Do kręgu spadkobierców ustawowych po zmarłym R. Ś. należała jego wnuczka M. S. (1). Matka powódki, a córka spadkodawcy zmarła bowiem w 2003 r. pozostawiając jedno dziecko - powódkę. Powódka wskazała dalej, że w skład masy spadkowej stanowiącej podstawę do obliczenia zachowku wchodzi:

1. nieruchomość położona w M. przy ul. (...) zabudowana budynkiem mieszkalnym objęta KW nr (...) o wartości 500.000 zł,
 2. udział w 1/4 części nieruchomości położonej w R. o pow. 0,5979 ha o wartości 15.000 zł,
 3. udział w 3/1920 części nieruchomości położonej w M. o pow. 3,47 ha o wartości 2.500 zł,
 4. udział w 3/3840 części nieruchomości położonej w M. o pow. 1,27 ha o wartości 2.500 zł,
 5. samochód osobowy marki (...) o nr. rej. (...) o wartości 30.000 zł,
 6. środki na rachunkach bankowych spadkodawcy w wysokości 200.000 zł,
- łącznie 750.000 zł.

Z uwagi na to, że powódka jest małoletnia należy się jej zachówek w wysokości wartości 2/3 udziału spadkowego, to jest 500.000 zł.

Powódka w piśmie z dnia 22 czerwca 2015 r. rozszerzyła powództwo w ten sposób, że domagała się zasądzenia od pozwanego na swoją rzecz kwoty 1.410.934,77 zł wraz z odsetkami od dnia 3 września 2007 r. Odpis pisma został doręczony pozwanemu na rozprawie w dniu 26 czerwca 2015 r. (k. 648). Na rozprawie w dniu 7 sierpnia 2015 r. pozwany uznał powództwo do kwoty 1.014.000 zł.

Sąd Okręgowy w Bielsku-Białej w dniu 7 sierpnia 2015 r. wydał wyrok częściowy zasądając od pozwanego S. Ś. na rzecz powódki M. S. (1) kwotę 1.014.000 zł (k. 686).

Ostatecznie powódka, w piśmie z dnia 24 marca 2016 r., sprecyzowała żądanie wnosząc o zasądzenie od pozwanego na jej rzecz kwoty 101.646,11 zł wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 3 września 2007 r., a także zasądzenie od pozwanego na jej rzecz odsetek od kwot: 1.247.820,11 zł od dnia 3 września 2007 r. do dnia 10 sierpnia 2015 r., 233.820,11 zł od dnia 3 września 2007 r. do dnia 2 października 2015 r. Jednocześnie cofnęła powództwo ze zrzeczeniem się roszczenia w zakresie kwoty 163.114,66 zł należności głównej, a także cofnęła powództwo w zakresie kwoty 132.174 zł należności głównej z uwagi na zapłatę przez pozwanego.

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Okręgowy:

1. zasądził od pozwanego S. Ś. na rzecz powódki M. S. (1), kwotę 76.264,97zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 27 czerwca 2015 r. do dnia zapłaty, a także ustawowe odsetki za opóźnienie od kwot:

- 700.000 zł od dnia 11 września 2010 r. do dnia 7 sierpnia 2015 r.,

- 314.000 zł od dnia 27 czerwca 2015 r. do dnia 7 sierpnia 2015 r.,

- 132.174 zł od dnia 27 czerwca 2015 r. do dnia 2 października 2015 r.;

2. umorzył postępowanie w zakresie żądania zapłaty kwoty 295.288,66 zł;

3. oddalił powództwo w pozostałym zakresie;

4. zasądził od pozwanego na rzecz powódki kwotę 24.790,94 zł - tytułem zwrotu kosztów procesu;

5. nakazał pobrać od pozwanego na rzecz Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w Bielsku-Białej kwotę 62.439,53 zł - tytułem nieuiszczonych kosztów sądowych;

6. nakazał ściągnąć od powódki na rzecz Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w Bielsku-Białej kwotę 9.330,04 zł - z roszczenia zasądzonego w punkcie 1. wyroku;

7. koszty związane z interwencją uboczną zniósł wzajemnie między stronami.

Sąd Okręgowy ustalił następujący stan faktyczny:

Spadek po R. Ś. zmarłym w dniu 2 września 2007 r. nabył na podstawie testamentu własnoręcznego z dnia 27 października 2003 r. bratanki S. Ś. w całości wprost. R. Ś. w chwili śmierci był rozwiedziony.

Matka małoletniej powódki, a jedyne dziecko R. Ś., M. S. (2) zmarła w dniu (...) r. Spadek po M. S. (2) z mocy ustawy nabyli mąż R. S. oraz córka M. S. (1) - powódka w niniejszej sprawie – po 1/2 części każde z nich, oboje z dobrodziejstwem inwentarza.

W skład majątku spadkowego po R. Ś. wchodziły:

1) nieruchomość położona w M. przy ul. (...), stanowiąca działkę o pow. 460 m², zabudowana budynkiem mieszkalnym, objęta KW nr (...)

o wartości według stanu z chwili otwarcia spadku po R. Ś. (2 września 2007 r.) i według cen z chwili ustalania zachowku 222.000 zł, przy czym wartość działki wynosi 25.000 zł, a wartość budynku mieszkalnego wynosi 197.000 zł,

2) samochód osobowy marki (...) o nr. rej. (...) o wartości według stanu z chwili otwarcia spadku po R. Ś. (2 września 2007 r.) i według cen z chwili ustalania zachowku 55.500 zł,

3) środki pieniężne na rachunku bankowym Banku Spółdzielczego w Ż.:

- 37.949,45 zł na rachunku nr (...),

4) środki pieniężne na rachunkach bankowych w Banku (...) S.A.:

- 1,55 zł na rachunku nr (...),
- 176,28 zł (45,93 euro) na rachunku nr (...),

5) środki pieniężne na lokatach terminowych w Banku (...) S.A. w łącznej kwocie 1.590.243,16 zł.

R. Ś. od 3 września 1977 r. do 3 stycznia 1995 r. był w związku małżeńskim z I. Ś.. Po orzeczeniu rozwodu ich małżeństwa I. Ś. wyprowadziła się ze wspólnie zajmowanego domu przy ul. (...) w M.. Podział majątku wspólnego nie był dokonany.

Podczas trwania związku małżeńskiego, w dniu 11 listopada 1980 r. R. Ś. i I. Ś. otrzymali kredyt w wysokości 200.000 zł na budowę jednorodzinnego domu na działce położonej przy ul. (...) w M., stanowiącej od 29 października 1980 r. własność R. Ś. (wcześniej własność jego rodziców). W dniu 29 lipca 1982 r. R. Ś. nabył wyposażenie domu za cenę 80.100 zł.

R. Ś. darował M. S. (1) złoty łańcuch z wisiosem, który nadał w paczce wskazując wartość przesyłki w wysokości 1.000 zł.

Z rachunku bankowego R. Ś. w Banku Spółdzielczym w Ż. nr (...) w dniu 3 września 2007 r. (poniedziałek) zrealizowane zostały zlecenia przelewów na rzecz określonych Sądów Rejonowych oraz Urzędu Skarbowego w Ż. w łącznej wysokości 37.831 zł. Wówczas na rachunku pozostała kwota 118,45 zł. Ponadto w dniu 12 września 2007 r. i 14 września 2007 r. z rachunku bankowego R. Ś. w Banku Spółdzielczym w Ż. nr (...) zrealizowane zostały zlecenia przelewów na rzecz Urzędu Skarbowego w Ż. w łącznej wysokości 15.897 zł tytułem zapłaty podatków PIT-4, PIT-5L, VAT-7 obciążających R. Ś..

W związku z likwidacją kancelarii notarialnej R. Ś. po jego śmierci majątek spadkowy został obciążony także wydatkami na odszkodowanie i ekwiwalent za niewykorzystany urlop w wysokości 6.440,11 zł, opłaty na ZUS, za energię elektryczną, za abonamenty telefoniczne w wysokości 1.417,08 zł, opłatę za złożenie akt osobowych do archiwum w wysokości 150 zł, opłatę na rzecz kancelarii podatkowej za usługi księgowe związane z rozliczeniem zlikwidowanej kancelarii notarialnej w wysokości 353,80 zł, to jest łącznie 8.360,99 zł.

Pozwany S. Ś. poniósł koszty prac przy grobowcu związanych z pochówkiem spadkodawcy R. Ś. w wysokości 5.000 zł. Koszty trumny, usług pogrzebowych i kwiatów wyniosły 3.010 zł, które pokrył W. Ś.. Pozwany uiszczył również podatek od spadku w wysokości 613 zł.

Powódka M. S. (1) otrzymała od Towarzystwa (...) z tytułu umów ubezpieczeń zawartych przez spadkodawcę R. Ś. kwotę 28.255,15 zł. Składki z tytułu ubezpieczenia indywidualnego wpłacone przez R. Ś. wyniosły 2.933 zł, a składki z tytułu ubezpieczenia grupowego wpłacane były przez ubezpieczającego Izbę Notarialną w K..

Powódka M. S. (1) otrzymała od (...) S.A. (dawniej (...)) z tytułu umowy ubezpieczenia świadczenie w wysokości 38.689,13 zł. Ubezpieczającym była Izba Notarialna w K. oraz notariusze zrzeszeni w Izbie. Łączne wpłaty na konto R. Ś. wyniosły 9.309,50 zł.

Na mocy umowy z 20 marca 2002 r. zawartej ze Spółdzielnią Mieszkaniową (...) w T. rodzicom powódki R. S. i M. S. (2) przysługiwało spółdzielcze lokatorskie prawo do lokalu mieszkalnego nr (...) o pow. 60,10 m² położonego w T. przy ul. (...). Na poczet wkładu mieszkaniowego (29.341,29 zł) została dokonana wpłata kwoty 17.400 zł oraz z tytułu zlikwidowanej książeczki mieszkaniowej R. S. wpłata kwoty 22.086,59 zł, przy czym powstała nadwyżka w wysokości 10.145,30 zł została zwrócona. Po śmierci matki powódki M. S. (2) na mocy umowy z 18 kwietnia 2005 r. spółdzielcze lokatorskie prawo do lokalu mieszkalnego zostało przekształcone w spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego. Na poczet wkładu budowlanego zaliczony został zwaloryzowany wkład mieszkaniowy, a reszta wkładu budowlanego z uwzględnieniem 50% bonifikaty została zapłacona w dniu 16 maja 2005 r. w kwocie 14.602 zł. Pieniądze te nie pochodziły od R. Ś..

Ojciec powódki R. S. w okresie od 1 grudnia 2003 r. do 31 grudnia 2004 r. nie zwracał się do Sądu o zezwolenie na wypłatę środków pieniężnych zdeponowanych na koncie bankowym małoletniej M. S. (1).

Pozwany S. Ś. w okresie od 2007 do 2012 r. odbywał studia.

Powódka M. S. (1) w dniu 12 lipca 2010 r. (data nadania na poczcie) zawiadzała pozwanego S. Ś. do próby ugodowej w sprawie zaspokojenia roszczenia z tytułu zachowku po R. Ś. w kwocie 700.000 zł. Wniosek został doręczony pozwanemu w dniu 10 września 2010 r. Nie doszło między stronami do zawarcia ugody.

W dniu 7 sierpnia 2015 r. pozwany S. Ś. wpłacił na rachunek bankowy powódki M. S. (1) kwoty 19.000 zł i 995.000 zł. Następnie, w dniu 2 października 2015 r. pozwany S. Ś. uznając częściowo żądanie powódki w dalszym zakresie wpłacił na jej rachunek bankowy kwotę 132.174 zł.

Powód został obciążony kosztami postępowania zabezpieczającego udzielonego w niniejszym postępowaniu, które Komornik Sądowy ustalił w łącznej kwocie 16.575,33 zł.

Postanowieniem z dnia 13 sierpnia 2015 r. Komornik Sądowy przyznał także powodowi koszty zastępstwa prawnego w postępowaniu egzekucyjnym prowadzonym na podstawie wyroku częściowego Sądu Okręgowego w Bielsku-Białej z 07.08.2015 r., I C 7/12, w kwocie 1.800 zł. Postanowienie to zostało jednak uchylone.

Powyższy stan faktyczny Sąd Okręgowy ustalił na podstawie dokumentów urzędowych i prywatnych, powołanych w motywach wyroku, zgodnie z art. 244 i 245 k.p.c. Strony nie kwestionowały ich prawdziwości.

Ponadto na podstawie pisma Banku (...) S.A. z 15.05.2015 r.

(k. 634), wyciągu z rachunków R. Ś. za okres od 25.09.2007 r. do 24.10.2007 r. (k. 635), wyciągu z rachunków R. Ś. za okres od 25.03.2015 r. do 24.04.2015 r. (k. 636), wyciągu z rachunków za okres od 25.07.2007 r. do 24.08.2007 r. (k. 712), wyciągu z rachunków za okres od 01.07.2007 r. do 31.07.2007 r. (k. 713), wyciągu z rachunków za okres od 25.08.2007 r. do 24.09.2007 r. (k. 714), wyciągu z rachunków za okres od 01.08.2007 r. do 31.08.2007 r. (k. 715), wyciągu z rachunków za okres od 25.09.2007 r. do 24.10.2007 r. (k. 716), wyciągu z rachunków za okres od 01.09.2007 r. do 30.09.2007 r.

(k. 717); wyciąg z rachunków za okres od 25.10.2007 r. do 24.11.2007 r. (k. 718) oraz wyciągu z rachunków za okres od 01.10.2007 r. do 31.10.2007 r. (k. 719), Sąd I Instancji ustalił, że na dzień śmierci R. Ś. na lokatach terminowych znajdowała się łączna kwota 1.590.243,16 zł. Powódka początkowo bezzasadnie przyjęła, że poza tą kwotą na lokatach znajdują się środki w wysokości 244.671,99 zł, co sama na późniejszym etapie postępowania przyznała. Z powyższych wyciągów bankowych wynika - w ocenie Sądu

I Instancji - że lokata w wysokości 244.671,99 zł została zamknięta w dniu 27 września 2007 r., ale w tym samym dniu w wysokości 246.570,48 zł z uwzględnieniem oprocentowania została odnowiona. Wynika z nich nadto, że na dzień 24 października 2007 r. łączna kwota znajdująca się na tych lokatach wynosiła 1.602.580,64 zł, co wskazywałoby na to, że jest to kwota 1.590.243,16 zł powiększona o należne oprocentowanie z lokat naliczone po śmierci spadkodawcy. Z wyciągu za okres od 25.03.2015 r. do 24.04.2015 r. nie wynika natomiast, że na dzień śmierci R. Ś. na lokatach terminowych znajdowała się łączna kwota w wysokości 1.834.915,15 zł, jak to podnosiła powódka, gdyż przedstawiał on stan lokat na 2015 r., a więc 8 lat po śmierci spadkodawcy.

Sąd Okręgowy przyznał moc dowodową także zeznaniom stron i świadków A. S., H. C. i H. N.. Zeznania te nie były sprzeczne

z pozostałymi dowodami, a uzupełniały i potwierdzały okoliczności wynikające z dowodów z dokumentów.

Sąd I Instancji poczynił także ustalenia faktyczne na podstawie opinii biegłych sądowych J. P. i J. B. (1).

W odniesieniu do opinii J. P. Sąd Okręgowy przyjął wycenę samochodu (...) dokonaną przez niego w pisemnej opinii uzupełniającej z 3 lipca 2012 r. na kwotę 55.500 zł, potwierdzoną ustną opinią uzupełniającą z 19 września 2012 r., a nie wycenę dokonaną w pierwszej opinii pisemnej z dnia 29 czerwca 2012 r. na kwotę 62.400 zł. Pierwsza opinia tego biegłego uwzględniała bowiem cenę samochodu na dzień 2 września 2007 r., a nie na dzień ustalania

zachowku (według stanu z dnia 2 września 2007 r. i według cen z chwili ustalania zachowku). Pisemna i ustna opinia uzupełniająca uwzględniała natomiast prawidłowo wycenę według stanu z dnia 2 września 2007 r. i według cen z chwili ustalania zachowku. Biegły J. P. odniósł się również do zarzutów podnoszonych przez stronę pozwaną, w tym w przedmiocie uszkodzenia pojazdu i wpływu tego zdarzenia na wartość samochodu. Wnioski wskazywane przez biegłego były logiczne i oparte na prawidłowych wyliczeniach oraz przesłankach.

Odnosząc się do opinii biegłego J. B. (2) i opinii biegłego J. B. (1) dotyczących wyceny nieruchomości, stwierdził Sąd Okręgowy, że za podstawę ustaleń przyjęto wyliczenia dokonane przez J. B. (1). Jego opinia z dnia 18 lipca 2014 r. uzupełniona ustną opinią z dnia 20 marca 2015 r. oraz pisemną opinią z dnia 31 sierpnia 2016 r. przede wszystkim uwzględniała powierzchnię użytkową nieruchomości wyliczoną osobiście przez biegłego, gdyż była ona pomiędzy stronami sporna, a także stan nieruchomości uwzględniała na dzień 2 września 2007 r. Na rozprawie w dniu 20 marca 2015 r. biegły J. B. (1) wyjaśnił wątpliwości strony powodowej, które przedstawiała jako zarzuty do dokonanej przez niego wyceny. Biegły ustosunkował się w wystarczający sposób do tych zarzutów. Wprawdzie interwenienta uboczna I. Ś. podniosła zarzuty do pisemnej opinii uzupełniającej tego biegłego z dnia 31 sierpnia 2016 r., to jednak z uwagi na to, że dotyczą one nieistotnej dla rozstrzygnięcia kwestii daty wybudowania domu, nie było potrzeby ustosunkowywania się do nich przez biegłego.

Przeprowadzone dowody są wystarczające do rozstrzygnięcia sprawy w rozumieniu art. 227 k.p.c.

W ocenie Sądu I Instancji powództwo jest zasadne w części.

Przytoczył Sąd Okręgowy art. 991 k.c. i stwierdził na jego podstawie, że powódce M. S. (1) przysługuje roszczenie przeciwko spadkobiercy zmarłego R. Ś.

- S. Ś. o zachówek. Jest ona bowiem jedynym zstępnym R. Ś., który byłby powołany do spadku z ustawy. Wynika to z tego, że w chwili śmierci R. Ś. nie był on żonaty, a jego jedynym dzieckiem była M. S. (2) – matka powódki. Z uwagi na to, że matka powódki nie dożyła otwarcia spadku po R. Ś., stosownie do art. 931 § 2 k.c. jej udział spadkowy przypadł powódce. Jako, że była ona jedynym dzieckiem M. S. (2), co wynika z postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku po M. S. (2) (spadek nabyła na mocy ustawy jedynie powódka i mąż M. S. (2)), udział spadkowy po matce przypadł jej w całości.

Określając wysokość zachowku powódce jako małoletniej przysługują dwie trzecie wartości udziału spadkowego, który by jej przypadł przy dziedziczeniu ustawowym.

W dalszej kolejności Sąd Okręgowy powołał się na art. 993 k.c. i art. 994 § 1 k.c., zgodnie z którymi przy obliczaniu zachowku nie uwzględnia się zapisów zwykłych i poleceń, natomiast dolicza się do spadku darowizny oraz zapisy windykacyjne dokonane przez spadkodawcę, przy czym przy obliczaniu zachowku nie dolicza się do spadku drobnych darowizn, zwyczajowo w danych stosunkach przyjętych, ani dokonanych przed więcej niż dziesięć laty, licząc wstecz od otwarcia spadku, darowizn na rzecz osób niebędących spadkobiercami albo uprawnionymi do zachowku. Natomiast stosownie do art. 996 k.c. zapis windykacyjny oraz darowiznę dokonane przez spadkodawcę na rzecz uprawnionego do zachowku zalicza się na należny mu zachówek. Jeżeli uprawnionym do zachowku jest dalszy zstępny spadkodawcy, zalicza się na należny mu zachówek także zapis windykacyjny oraz darowiznę dokonane przez spadkodawcę na rzecz jego wstępnego.

Do ustalenia substratu zachowku, to jest czystej wartości spadku niezbędne jest ustalenie różnicy pomiędzy wartością wszystkich praw należących do spadku, powiększonych o darowizny dokonane przez R. Ś. na rzecz spadkobierców, uprawnionych do zachowku i osób trzecich, według ich stanu z chwili otwarcia spadku i cen z chwili orzekania o zachowku, a stanem biernym spadku, czyli sumą długów spadkowych, z pominięciem jednak długów wynikających z zapisów i poleceń.

Z materiału dowodowego wynika, że wartość wszystkich praw wchodzących w skład spadku wynosi 1.904.870,44 zł, a składają się na nie:

- 1) nieruchomości objęta KW nr (...) - 222.000 zł,
- 2) samochód osobowy marki (...) - 55.500 zł,
- 3) środki pieniężne na rachunku bankowym Banku Spółdzielczego w Ż. nr (...) - 37.949,45 zł,
- 4) środki pieniężne na rachunkach bankowych w Banku (...) S.A.:
 - nr (...) - 1,55 zł,
 - nr (...) - 176,28 zł (równowartość 45,93 euro według stanu na dzień 24 sierpnia 2007 r.),
- 5) środki pieniężne na lokatach terminowych w Banku (...) S.A.
- łącznie 1.590.243,16 zł.

Przy ustalaniu wartości przedmiotów wchodzących w skład spadku Sąd I Instancji wziął pod uwagę ich stan z chwili otwarcia spadku (śmierci R. Ś. - 2 września 2007 r.), a według cen z chwili ustalania zachowku.

Wskazał Sąd, że dom wybudowany w trakcie małżeństwa R. Ś. i I. Ś. na działce położonej w M. przy ul. (...) stał się częścią składową nieruchomości objętej KW nr (...), zgodnie z art. 47 k.c. i art. 48 k.c. Wobec tego, że nieruchomości stanowiła własność R. Ś., co jednoznacznie wynika z treści księgi wieczystej, także wybudowany dom wszedł w skład jego majątku osobistego (odrębnego). Nieruchomość ta nie mogła zatem podlegać ewentualnemu podziałowi w postępowaniu o podział majątku wspólnego, jak to błędnie podnosiła interwenientka uboczna, a rozliczeniu mogły podlegać w tym postępowaniu jedynie wzajemne roszczenia dotyczące nakładów dokonywanych z majątku wspólnego na majątek osobisty i z majątku osobistego na majątek wspólny.

Kwotę 1.904.870,44 zł stanowiącą wartość wszystkich praw wchodzących w skład spadku należy powiększyć o wartość darowizny uczynionej przez R. Ś. na rzecz powódki w postaci złotego łańcucha z wisiosem. Jego wartość należało ustalić na 1.000 zł, gdyż taką wartość określił sam spadkodawca przy nadawaniu darowizny przesyłką pocztową. Taką też wartość przyjęła powódka, uznając w tym zakresie zarzut pozwanego. Pozwany nie wykazał, aby wartość łańcucha była większa. Brak jest zatem podstaw do przyjęcia wartości łańcucha wnioskowanej przez stronę pozwaną w wysokości 4.000 zł.

Biorąc pod uwagę, że była to jedyna darowizna podlegająca zaliczeniu przy obliczaniu zachowku w myśl przepisów art. 993 - 995 k.c., oznacza to, że wartość majątku spadkowego powiększonego o dokonane przez spadkodawcę darowizny wynosiła 1.905.870,44 zł.

Brak jest uzasadnionych podstaw do powiększenia majątku spadkowego o inne kwoty wskazywane przez pozwanego.

W szczególności podnoszona przez pozwanego kwota 70.000 zł, mająca stanowić darowiznę uczynioną przez spadkodawcę na rzecz matki małoletniej powódki na zakup mieszkania, nie może zostać uwzględniona, ponieważ pozwany nie wykazał dokonania tej darowizny. W tym zakresie ciężar dowodowy, zgodnie z art. 6 k.c., spoczywał na pozwanym.

Te same argumenty wskazują również na brak podstaw do zaliczenia kwoty 70.000 zł jako darowizny na należny powódce zachówek, na podstawie art. 996 zd. 2 k.c. Przepis ten przewiduje zaliczenie na należny zachówek dalszego zstępnego darowizny dokonanej na rzecz jego wstępnego, a jak wskazano powyżej brak jest podstaw do uznania, że w ogóle doszło do darowizny.

Odnosząc się do twierdzenia pozwanego, że spadkodawca R. Ś. finansował studia matki powódki przez okres 5 lat, w tym ponosił opłaty czesnego w wysokości 4.000 zł za 1 rok studiów i czynszu za wynajęcie mieszkania w wysokości 48.000 zł (9.600 zł rocznie), stwierdził Sąd Okręgowy, że pozwany nie wykazał tej okoliczności. W tym zakresie, stosownie do art. 6 k.c., obowiązek dowodowy spoczywał na nim.

Zdaniem Sądu I Instancji nie zasługują na uwzględnienie przy obliczaniu należnego zachowku również składki wpłacane z tytułu ubezpieczenia osobowego na rachunek Towarzystwa (...) oraz (...) S.A. Przede wszystkim składki wpłacone przez zmarłego R. Ś. wynosiły jedynie 2.933 zł i były wpłacane tylko na rachunek Towarzystwa (...) (ponadto częściowo składki były uiszczane przez ubezpieczającego Izbę Notarialną w K.), ponieważ ubezpieczającym w (...) S.A. była Izba Notarialna w K. oraz notariusze zrzeszeni w tej Izbie. Składek tych nie można traktować jako darowizn dokonanych na rzecz powódki, gdyż nie była ona nimi obdarowana. Składki te były wpłacane w ramach umowy ubezpieczenia. Nie wchodzi one w skład majątku spadkowego.

Podobnie nie można traktować wypłaconych powódce świadczeń przez ubezpieczycieli w wysokości 28.255,15 zł i 38.689,13 zł jako darowizn dokonanych przez spadkodawcę. Wypłaty te wynikały ze stosunków ubezpieczeniowych, z których roszczenia nie wchodzi

w skład majątku spadkowego. Stosownie do art. 922 k.c. do spadku wchodzi bowiem prawa

i obowiązki majątkowe zmarłego. Wypłata sumy ubezpieczeniowej przy ubezpieczeniu osobowym dotyczy natomiast stosunku prawnego istniejącego pomiędzy ubezpieczycielem

a uprawnionym do otrzymania sumy ubezpieczenia (w niniejszej sprawie powódką). Na to, że suma ubezpieczenia przypadająca uprawnionemu (powódce) nie należy do spadku wskazuje wprost art. 831 § 3 k.c., który stanowi, że suma ubezpieczenia przypadająca uprawnionemu nie należy do spadku po ubezpieczonym.

Obliczoną powyżej wartość wszystkich praw wchodzących do spadku wynoszącą 1.905.870,44 zł należy pomniejszyć o sumę długów spadkowych, których wartość wykazana w toku postępowania stanowi:

- kwota 37.831 zł stanowiąca sumę zrealizowanych w dniu 3 września 2007 r. przelewów na rzecz Sądów Rejonowych i Urzędu Skarbowego w Ż.. Wprawdzie realizacja ta miała miejsce 1 dzień po śmierci spadkodawcy, to jednak należy zaznaczyć, że był to poniedziałek, a więc zlecenie mogło być dokonane przed śmiercią, nawet w piątek 31 sierpnia 2007 r. Ponadto fakt, iż odbiorcami przelewów były Sądy i Urząd Skarbowy, wskazuje na to, że zapłata na ich rzecz miała charakter publicznoprawny, wynikający z obowiązku ciążącego na spadkodawcy. Zatem można dokonane wpłaty uznać za obciążające majątek spadkowy, a więc stanowiące długi spadkowe,
- kwota 15.897 zł stanowiąca zobowiązania podatkowe spadkodawcy z tytułu podatków PIT-4, PIT-5L, VAT-7,
- kwota 613 zł stanowiąca podatek od spadku,
- kwota 8.360,99 zł stanowiąca odszkodowanie i ekwiwalent za niewykorzystany urlop (6.440,11 zł), opłaty na ZUS, za energię elektryczną, za abonamenty telefoniczne (1.417,08 zł), opłatę za złożenie akt osobowych do archiwum (150 zł), opłata na rzecz kancelarii podatkowej za usługi księgowo związane z rozliczeniem zlikwidowanej kancelarii notarialnej (353,80 zł),
- kwota 5.000 zł tytułem kosztów prac przy grobowcu związanych z pochówkiem R. Ś., uiszczone przez S. Ś.,
- kwota 3.010 zł tytułem części kosztów pogrzebu w postaci zakupu trumny, usług pogrzebowych i kwiatów. Koszty te wprawdzie zostały pokryte przez ojca pozwanego
- W. Ś., to jednak nie prowadzi to ich do utraty przymiotu długów spadkowych. Ponadto zasady doświadczenia życiowego nakazują przyjąć, że koszty
w tym zakresie, pomimo iż zostały zapłacone bezpośrednio przez ojca spadkobiercy, obciążały pozwanego,

to jest łącznie 70.711,99 zł.

Brak jest natomiast uzasadnionych podstaw do uwzględnienia jako długu spadkowego roszczenia interwenienta ubocznego I. Ś. o zwrot nakładów poczynionych z kwoty uzyskanej w 1980 r. z kredytu I. Ś. i R. Ś. w wysokości 200.000 zł na budowę domu na działce R. Ś. położonej w M. przy ul. (...), objętej KW nr (...), czy też przekazania zarobionych w czasie studiów w B. w ciągu 3 miesięcy pieniędzy na wybudowanie fundamentów tego domu. Przede wszystkim roszczenie to nie zostało wykazane przez interwenienta ubocznego. Ponadto interwenient nie wykazał wysokości roszczenia o zwrot nakładów, a więc jaka jest obecnie wartość uzyskanego w 1980 r. kredytu w wysokości 200.000 zł i ewentualnie jaka z tego część miałaby jej przypadać. Podniósł Sąd I Instancji, że nawet, gdyby I. Ś. przysługiwało roszczenie o zwrot nakładów poczynionych z majątku wspólnego jej i zmarłego R. Ś., to zarzut przedawnienia pozwalałby się na uchylenie od spełnienia świadczenia (zastosowanie ma ogólny 10-letni termin przedawnienia określony w art. 118 k.c.). Podobnie I. Ś. nie wykazała, jaka kwota i kiedy została przez nią przekazana na budowę fundamentów domu, a do ewentualnego roszczenia w tym zakresie także ma zastosowanie 10-letni termin przedawnienia.

Oznacza to, że brak jest podstaw do uwzględnienia jako długu spadkowego roszczenia interwenienta ubocznego I. Ś..

Substrat zachowku, od którego liczony jest zachówek wynosi zatem 1.835.158,45 zł (1.905.870,44 zł – 70.711,99 zł).

Biorąc pod uwagę, że wyłącznie powódka M. S. (1) byłaby powołana do spadku z ustawy, jej udział spadkowy obejmowałby cały spadek. Udział, od którego należy obliczyć należny powódce zachówek wynosi zatem 1.835.158,45 zł.

Zachówek powódki wynosi 2/3 tej kwoty, a więc 1.223.438,97 zł ($2/3 \times 1.835.158,45$ zł).

Stosownie do art. 996 k.c. trzeba na wskazaną kwotę zaliczyć dokonaną przez spadkobiercę darowiznę na rzecz powódki w postaci złotego łańcucha z wisiosem o wartości 1.000 zł. Należny powódce zachówek wynosi zatem 1.222.438,97 zł.

W związku z tym, że pozwany uznał powództwo do kwoty 1.014.000 zł, którą następnie uiszczył na rzecz powódki, co skutkowało wydaniem przez Sąd Okręgowy w Bielsku-Białej prawomocnego już wyroku częściowego z dnia 7 sierpnia 2015 r., a także w związku

z dokonaniem przez pozwanego w toku niniejszego postępowania zapłaty na rzecz powódki kwoty 132.174 zł, należną kwotą z tytułu zachowku jest kwota 76.264,97 zł (1.222.438,97 zł - 1.146.174 zł).

Odnosząc się do zarzutu pozwanego opierającego się na art. 5 k.c. zmierzającego do miarkowania zachowku, trzeba wskazać, że nie może on odnieść skutku. Pozwany oparł się przy tym na okoliczności, że jest studentem bez żadnych dochodów, korzysta z doraźnej pomocy rodziny, zamieszkuje w domu na nieruchomości wchodzącym w skład spadku po R. Ś., a powódka otrzymuje rentę rodzinną w wysokości 800 zł oraz otrzymała kwotę 60.000 zł z tytułu ubezpieczenia spadkodawcy.

Sąd Okręgowy zauważył, że z materiału dowodowego wynika, że pozwany w 2012 r. zakończył studia. Należy więc traktować go jako osobę dorosłą i samodzielną finansowo. Ponadto uzyskane przez niego środki pieniężne wchodzące w skład spadku znacznie przekraczają sumę zachowku należną powódce. Co więcej, pozwany dysponował środkami pieniężnymi w wysokości przekraczającej 1 mln zł, które świadczył na rzecz powódki. Oznacza to, że realizacja świadczenia na rzecz powódki nie wpłynie na sytuację życiową pozwanego negatywnie w porównaniu do stanu dotychczasowego. Przeciwnie, ustalone

w toku niniejszego postępowania składniki majątkowe nabyte przez pozwanego w drodze spadkobrania znacznie poprawią jego sytuację majątkową, nawet po spełnieniu roszczeń powódki. W takiej sytuacji na ocenę roszczenia powódki pod kątem zasad współżycia społecznego nie ma znaczenia, że powódka otrzymuje rentę oraz uzyskała już świadczenia

z tytułu ubezpieczenia spadkodawcy.

Odnosząc się do odsetek za opóźnienie od należnej kwoty tytułem zachowku oraz do odsetek od pozostałej kwoty objętej żądaniem, Sąd Okręgowy wskazał, że zasadne jest przyjęcie liczenia odsetek zgodnie z ogólną zasadą wyrażoną w art. 455 k.c., a więc od daty wezwania pozwanego do zapłaty. Stanowisko to jest zgodne z najnowszym orzecnictwem Sądu Najwyższego. Dla przykładu Sąd I Instancji powołał stanowisko wyrażone w wyroku z dnia 25 czerwca 2015 r., III CSK 375/14. Nie zgodził się z twierdzeniem powódki, że datą początkową liczenia odsetek jest data śmierci spadkodawcy R. Ś.. Wprawdzie w tej dacie powstało roszczenie powódki o zachówek, to jednak nie było ono jeszcze wymagalne. Wymagalność powstała dopiero z chwilą wezwania spadkobiercy do zapłaty tytułem zachowku. Pierwszy raz żądanie zapłaty zostało zgłoszone pozwanemu przez pozwaną we wniosku o zawezwanie do próby ugodowej poprzez zapłatę kwoty 700.000 zł, złożonym w Sądzie Rejonowym w Ż. w sprawie I Co 3240/10, który został doręczony pozwanemu w dniu 10 września 2010 r., co oznacza w ocenie Sądu, że co do kwoty 700.000 zł wymagalność powstała we wskazanej dacie, a pozwany pozostawał w opóźnieniu od dnia 11 września 2010 r. Co do pozostałej kwoty należnej powódce tytułem zachowku, jej wymagalność powstała z chwilą doręczenia pozwanemu na rozprawie w dniu 26 czerwca 2015 r. odpisu pisma rozszerzającego powództwo do kwoty 1.410.934,77 zł. W tym zakresie pozwany pozostawał zatem w opóźnieniu od dnia 27 czerwca 2015 r.

Biorąc to pod uwagę, zasądzono odsetki za opóźnienie od kwoty 76.264,97 zł, jako objętej rozszerzonym powództwem, od dnia 27 czerwca 2015 r. do dnia zapłaty.

Ponadto zasądzono odsetki za opóźnienie od kwot, które pozwany uiszczył na rzecz powódki tytułem zachowku.

W zakresie kwoty 700.000 zł odsetki za opóźnienie należne są za okres od dnia 11 września 2010 r. do dnia 7 sierpnia 2015 r., a więc od dnia zawezwania pozwanego do próby ugodowej do dnia, w którym pozwany zapłacił powódce kwotę łączną 1.014.000 zł.

W zakresie kwoty 314.000 zł, to jest pozostałej części z uiszczonej kwoty 1.014.000 zł, odsetki za opóźnienie są należne za okres od dnia 27 czerwca 2015 r. do dnia 7 sierpnia 2015 r., a więc od dnia rozszerzenia powództwa do dnia, w którym pozwany zapłacił powódce kwotę łączną 1.014.000 zł.

W zakresie kwoty 132.174 zł, odsetki za opóźnienie są należne za okres od dnia 27 czerwca 2015 r. do dnia 2 października 2015 r., a więc od dnia rozszerzenia powództwa do dnia, w którym pozwany zapłacił powódce kwotę 132.174 zł.

W punkcie 2. wyroku Sąd umorzył postępowanie w zakresie powództwa dotyczącego żądania zapłaty kwoty 295.288,66 zł. Podstawą takiego orzeczenia są art. 203 k.p.c. oraz art. 355 § 1 k.p.c., zgodnie z którymi w przypadku, gdy powód cofnął pozew ze skutkiem prawnym Sąd wydaje postanowienie o umorzeniu postępowania. Wobec tego, że strona powodowa cofnęła powództwo ze zrzeczeniem się roszczenia w części dotyczącej łącznie kwoty 295.288,66 zł (163.114,66 zł i 132.174 zł), należało umorzyć postępowanie w zakresie cofniętego żądania.

O kosztach procesu Sąd Okręgowy orzekł w punkcie 4. wyroku na podstawie art. 100 k.p.c. stosując stosunkowe rozdzielenie kosztów. Powódka utrzymała się ze swoim roszczeniem w 87% (żądała zapłaty 1.410.934,77 zł, a wyrokiem częściowym i wyrokiem końcowym uwzględnione zostało żądanie, które wraz z kwotami uznanymi i zapłaconymi w toku procesu przez pozwanego wyniosło 1.222.438,97 zł).

Koszty poniesione przez strony wyniosły łącznie 36.790,73 zł, z czego powódka poniosła 29.573,73 zł (wynagrodzenie pełnomocnika w postępowaniu głównym - § 6 pkt 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu

– 7.200 zł, wynagrodzenie pełnomocnika w postępowaniu zażaleniowym - § 13 ust. 2 pkt 2 powołanego rozporządzenia – 1.200 zł, opłata skarbową od pełnomocnictwa - 17 zł, zaliczki na opinie biegłych – 2.681,40 zł, opłata od

wniosku o udzielenie zabezpieczenia – 100 zł, koszty postępowania zabezpieczającego – 16.575,33 zł, wynagrodzenie pełnomocnika

w postępowaniu zabezpieczającym przed Komornikiem Sądowym - § 11 ust. 1 pkt 7 powołanego rozporządzenia – 1.800 zł), a pozwany 7.217 zł (wynagrodzenie pełnomocnika wraz z opłatą skarbową od pełnomocnictwa). Powódka powinna ponieść koszty w wysokości 4.782,79 zł (13% z 36.790,73 zł). Różnica pomiędzy poniesionymi przez nią kosztami (29.573,73 zł) a obciążającymi ją (4.782,79 zł) to 24.790,94 zł. Tę kwotę Sąd zasądził od pozwanego na rzecz powódki tytułem kosztów procesu.

Podniósł Sąd, że zgodnie z art. 745 § 1 k.p.c. koszty postępowania zabezpieczającego podlegają rozstrzygnięciu w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie, a więc

w wyroku, przy czym stosownie do art. 743 w zw. z art. 770 k.p.c. koszty należne komornikowi jako organowi egzekucyjnemu (opłaty egzekucyjne i wydatki gotówkowe) podlegają ustaleniu przez komornika. Komornik nie może jednak ustalać należnego stronie zwrotu poniesionych przez nią kosztów, w tym wynagrodzenia pełnomocnika reprezentującego stronę w postępowaniu zabezpieczającym (zob. wyrok Sądu Najwyższego

z dnia 26 stycznia 2001 r., II CKN 366/00, Pr. Bank. 2001/4/20; uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 28 kwietnia 2005 r., III CZP 22/05, OSNC 2006/3/47; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 listopada 2012 r., III CZP 69/06, OSNC 2007/7-8/121; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 kwietnia 2013 r., III CZP 12/13, OSNC 2013/12/142).

Postanowienie w zakresie kosztów należnych organowi egzekucyjnemu zostało

w niniejszej sprawie wydane przez Komornika Sądowego w dniu 18 września 2015 r.

w sprawie Km 4579/15. Strona pozwana nie kwestionowała tego orzeczenia. Stanowiło ono zatem podstawę do wydania przez Sąd rozstrzygnięcia o kosztach procesu w zakresie postępowania zabezpieczającego zgodnie z ogólną regułą zawartą w art. 100 k.p.c., a więc poprzez stosunkowe rozdzielanie tych kosztów. Ponadto, w związku z tym, że strona powodowa była w postępowaniu zabezpieczającym reprezentowana przez adwokata, należało uwzględnić także wynagrodzenie zastępstwa prawnego w wysokości 1.800 zł (zgodnie z § 11 ust. 1 pkt 7 w zw. z § 6 pkt 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu).

O kosztach sądowych nieuiszczonych przez strony (opłata od pozwu, od której powódka była zwolniona, a także część wydatków na biegłych, nie pokryta przez strony w formie zaliczek, wypłacone tymczasowo ze środków Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego

w Bielsku-Białej), które wyniosły łącznie 71.769,57 zł, Sąd orzekł w punktach 5. i 6. wyroku.

W odniesieniu do strony pozwanej Sąd Okręgowy orzekł zgodnie z art. 113 ust. 1 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, stosując art. 100 k.p.c., poprzez nakazanie pobrania od pozwanego na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Bielsku-Białej części nieuiszczonych kosztów sądowych w stosunku, w jakim przegrał proces, to jest kwoty 62.439,53 zł (87% z 71.769,57 zł).

W odniesieniu do powódki, na podstawie art. 113 ust. 2 pkt 1 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, Sąd Okręgowy orzekł stosując art. 100 k.p.c., nakazując ściąganie na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Bielsku-Białej z roszczenia zasądzonego na rzecz powódki część nieuiszczonych kosztów sądowych w stosunku, w jakim przegrała proces, to jest kwotę 9.330,04 zł (13% z 71.769,57 zł).

Apelację od opisanego wyżej orzeczenia wniósł pozwany. Zaskarżył wyrok w pkt 1, 4 i 5 zarzucając:

1. naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 991 § 1 k.c. albowiem przy ustaleniu udziału spadkowego stanowiącego podstawę do obliczania zachowku nie odliczono od substratu spadku składek uiszczonych przez spadkodawcę na ubezpieczenie w wysokości 12.242,50 zł oraz nie zmniejszono substratu masy spadkowej o doliczony przez biegłego do wartości samochodu podatek VAT w kwocie 10.378,05 zł oraz o różnicę pomiędzy przyjętą przez biegłego kwotą napraw stwierdzonych wad w samochodzie osobowym, a kwotą podaną przez autoryzowanego dealera tj. o kwotę 5.010,36 zł,

2. naruszenie prawa procesowego tj. art.481 § 1 i 2 w związku z art. 991 k.c. i 476 k.c. wobec braku analizy odnośnie ustalenia wysokości substratu majątku spadkowego i zasądzenie odsetek ustawowych w terminach od daty przed wyrokiem,

3. obciążenie pozwanego kosztami procesu m.in. kosztami postępowania zabezpieczającego, mimo iż zachodzą warunki do zastosowania art. 102 i 103 k.p.c.

Wskazując na powyższe podstawy wniosł:

o zmianę zaskarżonego wyroku i:

a/ ustalenie udziału spadkowego stanowiącego podstawę do obliczenia zachowku i odliczenie od substratu majątku spadkowego zawyżonej wyceny przez biegłego wartości samochodu w łącznej wysokości 10.258,94 zł oraz składki ubezpieczeniowej uiszczonej przez spadkodawcę na rzecz firmy ubezpieczeniowej w kwocie 8.161,67 zł,

b/ zasądzenie odsetek ustawowych od tak ustalonego zachowku od daty wyrokowania

c/ o zniesienie kosztów procesu między stronami.

Wartość przedmiotu zaskarżenia pozwany określił w apelacji na kwotę 18.420,61 zł.

Wartość ta nie podlegała sprawdzeniu przez Sąd.

Powódka wniosła o oddalenie apelacji i zasądzenie kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja zasługuje na uwzględnienie w części, jedynie w zakresie odsetek za opóźnienie (także w części). W pozostałym zakresie podlegała oddaleniu jako bezzasadna.

Trzeba w pierwszej kolejności podkreślić, że pozwany nie kwestionuje ustaleń faktycznych dokonanych przez Sąd Okręgowy, nie kwestionuje też dokonanej przez ten Sąd oceny dowodów.

Sąd Apelacyjny podziela ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Okręgowy i jako prawidłowe, przyjmuje je za własne. Sąd I Instancji dokonał wszechstronnej analizy całego zebranego w sprawie materiału dowodowego, w niczym nie przekraczając granic jego swobodnej oceny, jak też nie naruszył zasad logicznego rozumowania, czy doświadczenia życiowego. Ustalenia te, jak wskazano, nie są zresztą kwestionowane.

Z tej przyczyny jako nieuzasadnione uznać należy zarzuty apelacji dotyczące nie zmniejszenia substratu masy spadkowej o podatek VAT (10.278,05 zł) od wartości samochodu, oraz o różnicę pomiędzy przyjętą przez biegłego kwotą napraw wad stwierdzonych w samochodzie, a podaną przez autoryzowanego dealera kwotą 5.010,26 zł. Biegły wyjaśnił w sposób szczegółowy zarówno to, w jaki sposób ustalona została wartość pojazdu, jak i to w jaki sposób na tą wartość wpływają koszty napraw. Biegły odpowiedział na pytania stron, wyjaśniając niejasności i usunął ewentualne wątpliwości co do wydanej opinii pisemnej. Pozwany opinii biegłego w apelacji nie kwestionuje. Niewątpliwie biegły wyjaśnił w sposób jasny i logiczny przyjęte w opinii korekty dotyczące wartości pojazdu

z tytułu napraw (k. 155 verte). Podał, że rzeczywiste koszty napraw poszczególnych elementów nie mają wpływu na okoliczność wyceny wartości pojazdu przyjętej przez biegłego (a w tym przypadku nie wykazano zresztą, że koszty te zostały poniesione, bowiem przedstawiono jedynie kalkulację napraw i propozycję faktury serwisowej). Biegły wyjaśnił też sposób wyliczenia wartości rynkowej pojazdu. Podatku VAT nie można odliczyć od tej wartości, jak chciałby pozwany, gdyż nawet w obrocie pozaprofesjonalnym nie występuje w wycenie wartość samochodu netto. Niezależnie od tego zatem, kto byłby stroną umowy sprzedaży samochodu, cena rynkowa podawana jest według wartości brutto.

Z kolei zarzuty dotyczące konieczności obniżenia substratu spadku o kwotę 12.242,50 zł (a zasądzone roszczenie o kwotę 8.161,67 zł), w związku z uiszczeniem takiej kwoty składek przez spadkodawcę z tytułu ubezpieczenia na wypadek śmierci, pozwany powołuje się na doktrynę (Paweł Książek „Zachówek w polskim prawie spadkowym” Wydawnictwo Lexis Nexis) wywodząc, iż składki te pomniejszają masę spadkową i stanowią w istocie bezpłatne przysporzenie na rzecz uposażonego (darowiznę) - czyli małoletniej powódki, a zatem są kosztem spadku. Zarzuty te oparte są - w ocenie Sądu Apelacyjnego na jednostkowym, odosobnionym poglądzie przedstawiciela doktryny. Podkreślić trzeba, że spadkodawca zawarł umowę cywilnoprawną - ubezpieczenia, a kwoty wypłacone z tytułu owego ubezpieczenia są dla spadku (jak i zachowku) prawnie obojętne. Tak też należy potraktować koszty

związane z tym ubezpieczeniem (składki). Błędny jest zatem pogląd, że składki na ubezpieczenie jako pomniejszające masę spadkową winny być odliczone od substratu spadku.

Tym samym zarzuty naruszenia art. 991 § 1 k.c. przez błędną jego wykładnię nie zasługują na uwzględnienie.

Nie był także uzasadniony zarzut naruszenia art. 102 i 103 k.p.c. Jeśli chodzi o postępowanie zabezpieczające trzeba przypomnieć, że powódka wniosła o zasądzenie tych kosztów i wykazała wysokość tych kosztów (k. 747 i k. 830), a zatem postąpiła stosownie do treści art. 109 § 1 k.p.c. Zasądzenie kosztów postępowania zabezpieczającego wynika z art. 745 § 1 k.p.c., a zasądza się je w orzeczeniu kończącym postępowanie, mając na uwadze wyniki tego postępowania. Chodzi przy tym o wynik postępowania w sprawie, a nie wynik postępowania upadkowego. Skarżący nie wykazał też przesłanek zastosowania art. 102 k.p.c. Zgodnie z art. 102 k.p.c. w wypadkach szczególnie uzasadnionych sąd może zasądzić od strony przegrywającej tylko część kosztów albo nie obciążać jej w ogóle kosztami. Nie zachodzi jednak w niniejszym postępowaniu taka szczególna sytuacja, by należało odstąpić od zasady odpowiedzialności za wynik procesu, przy czym podkreślić należy, że Sąd I Instancji zastosował art. 100 k.p.c. i stosunkowo rozdzielił koszty procesu, mając na uwadze wynik sporu, a rozliczenia dokonane przez Sąd Okręgowy skarżący nie podważa. Nie można też podzielić argumentów skarżącego przemawiających w jego ocenie za zastosowaniem art. 103 k.p.c., czyli przesłanki przyjęcia oczywiście niewłaściwego, lub niesumiennego postępowania po stronie powodowej. Zauważyć można, że obie strony stosowały w pewnych momentach taktykę procesową, która tamowała szybsze zakończenie procesu.

Nadmienić wypada, że postanowieniem z dnia 15 marca 2018 r. cofnięto pozwanemu przyznane mu postanowieniem z dnia 29 maja 2012 r. zwolnienie od kosztów sądowych (k.1290).

Co do zasady, jak i co do kosztów postępowania, apelacja pozwanego nie zasługiwała zatem z podanych wyżej względów na uwzględnienie i podlegała oddaleniu (art. 385 k.p.c.).

W pewnym zakresie apelacja odniosła jednak skutek co do odsetek za opóźnienie, od należnej kwoty z tytułu zachowku (art. 481 § 1 k.c. w zw. z art. 455 k.c.).

Sąd Apelacyjny w składzie rozpoznającym niniejszą apelację podzielił stanowisko Sądu Najwyższego zawarte w wyroku z dnia 14 marca 2017 r. sygn. II CSK 436/16, iż w sprawach dotyczących świadczeń z tytułu zachowku stan opóźnienia należy określać indywidualnie,

z uwzględnieniem okoliczności danej sprawy, unikając wszelkiego automatyzmu. O stanie opóźnienia w sprawach o zachówek można mówić wówczas, gdy zobowiązany znał już wszystkie obiektywnie istniejące okoliczności pozwalające mu racjonalnie ocenić zasadność

i wysokość zgłoszonego roszczenia z tytułu zachowku, co może mieć miejsce także w dacie poprzedzającej datę wyrokowania (por. orzeczenia wymienione w uzasadnieniu cytowanego orzeczenia). W okolicznościach niniejszej sprawy okolicznością sporną pozostaje stan wiedzy pozwanego co do lokat pieniężnych spadkodawcy, które to lokaty ujawniono dopiero w toku postępowania prowadzonego przez Prokuraturę Rejonową w Ż. (2 Ds. 988/14) i B. (1 Ds.

742/15), w związku z czym w toku niniejszego postępowania powódka rozszerzyła powództwo w piśmie z dnia 22 czerwca 2015 r. do kwoty 1.410,934,77 zł,

a które to pismo zostało doręczone zostało pozwanemu podczas rozprawy w dniu 26 czerwca 2015 r. Niewątpliwie pozwany pozostawał w opóźnieniu od dnia 27 czerwca 2015 r. od kwoty 76.264,97 zł do dnia zapłaty, to jest od kwoty należności głównej (brakującej, ponad kwoty wypłacone już przez pozwanego) - zasądzonej w punkcie 1 zaskarżonego wyroku. Co do odsetek za opóźnienie od kwot za okres wcześniejszy, Sąd Apelacyjny miał na względzie, że w okolicznościach niniejszej sprawy powódce nie udało się udowodnić, że pozwany miał wcześniej wiedzę o istniejących lokatach pieniężnych spadkodawcy (art. 6 k.c.). Z materiałów znajdujących się w aktach prokuratorskich nie sposób wyprowadzić takich wniosków. Owszem, ojciec pozwanego był pełnomocnikiem do rachunku bankowego spadkodawcy, lecz to jeszcze nie świadczy samo w sobie o wiedzy i stanie świadomości pozwanego, tym bardziej, że pełnomocnictwo jego ojca obejmowało jedynie rachunek bankowy, a nie lokaty pieniężne. Brak podstaw do wyprowadzania na tej podstawie domniemania faktycznego, że pozwany posiadał stosowną wiedzę na temat środków zgromadzonych na lokatach. Nie można też zastosować wprost odpowiedzialności pozwanego za działania, czy też zaniechania jego ojca. Powódka pomija też, że wniosowała o informację z kilkudziesięciu banków, a nie tylko (...) Banku (...), stąd jej argumentacja, że pozwany mógł wówczas powziąć wiedzę o stanie istniejących lokat nie jest wystarczająca do przypisania pozwanemu obiektywnej możliwości oceny wartości spadku. Badając kiedy zobowiązany znać już mógł obiektywnie istniejące okoliczności pozwalające mu racjonalnie ocenić zasadność i wysokość zgłoszonego roszczenia z tytułu zachowku, trzeba też porównać żądanie powódki zgłoszone w zawezwaniu do próby ugodowej o zapłatę kwoty 700.000 zł (związane z ewentualnym opóźnieniem od dnia 11 września 2010 r.) w stosunku do żądania pozwu (na kwotę 500.000 zł), jak i późniejszego rozszerzenia powództwa. Wypada zauważyć, że w zawezwaniu do próby ugodowej, na kwotę 700.0000 zł składały się wartości - oprócz nieruchomości położonej w M. przy ul. (...), zabudowanej budynkiem mieszkalnym, objętej KW nr (...) oraz samochodu osobowego marki (...) o nr. rej. (...), które bezspornie wchodziły w skład spadku, a których wartość określono precyzyjnie w toku niniejszego postępowania o zachówek - także wymienionych we wniosku: udziału w 1/4 części nieruchomości położonej w R. o pow. 0,5979 ha, udziału

w 3/1920 części nieruchomości położonej w M. o pow. 3,47 ha, udziału w 3/3840 części nieruchomości położonej w M. o pow. 1,27 ha, a które to składniki, jak się okazało, jednak nie wchodziły w skład spadku, a nadto wskazano tam środki na rachunkach bankowych spadkodawcy, które w wezwaniu określono na wysokość 200.000 zł, (co było okolicznością sporną w toku procesu). A zatem niewątpliwie nieruchomość położona

w M. przy ul. (...) i samochód osobowy marki (...), były niespornymi składnikami majątku, a ich wartość została ustalona w toku procesu, choć była ona możliwa do ustalenia bez szczególnych środków i zbędnej zwłoki. Pozwany miał tego świadomość, o czym świadczy fakt, że uznał żądanie z tytułu zachowku już w dniu 16.07.2008 r. do kwoty 115.000 zł (pismo z dnia 5.12.2011 r. k.154). W momencie jednak, gdy pełnomocnik powódki wniósł o wydanie na tej podstawie wyroku częściowego na kwotę 115.000 zł, pełnomocnik pozwanego zaproponował temu (k.157), twierdząc następnie w piśmie (k.167), że pozwany uchylił się od złożonego przez siebie oświadczenia o uznaniu roszczenia o zachówek. Pozwany jednak nie wykazał żadnej okoliczności świadczącej o błędzie, czy innej wadzie swego oświadczenia, powołując się raczej na okoliczności faktyczne

- niemożność aktualnie uzyskania pożyczki od rodziny, czy kredytu, w celu sprostania obowiązkowi zapłaty. Te argumenty (pozaprawne) świadczą o tym, że pozwany będąc świadomym swego zobowiązania, do wysokości w istocie wówczas niespornej, uchylił się od jego spełnienia, co skutkuje przyjęciem, że pozostaje on w opóźnieniu z zapłatą kwoty 115.000 zł od dnia następnego po wezwaniu do zapłaty w zawezwaniu do próby ugodowej (od dnia 11 września 2010 r.) do dnia rozszerzenia żądania pozwu (26 czerwca 2015 r.). Od dnia 27 czerwca 2015 r. z kolei wiadomo było jaki był stan lokat spadkodawcy, a także wyjaśnione zostały wszelkie okoliczności dotyczące składników spadku i ich wartości, wysokość długów spadkowych, można więc było określić substrat zachowku, jak i wyliczyć sam zachówek. Pozwany zapłacił powódce kwotę 1.014.000 zł w dniu 7 sierpnia 2015 r.,

a zatem na okres od dnia 27 czerwca 2015 r. do dnia 7 sierpnia 2015 r. pozostawał

w opóźnieniu w zapłacie tej kwoty, natomiast co do kwoty dalszej kwoty 132.174 zł pozostawał w opóźnieniu od dnia 27 czerwca 2015 r. do dnia 2 października 2015 r. , kiedy to kwotę ostatnio wymienioną zapłacił powódce.

Z przyczyn wyjaśnionych wyżej wyrok w zakresie odsetek podlegał zmianie na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. Tak określone odsetki za opóźnienie, w ocenie Sądu Apelacyjnego wyważają interesy obu stron. Z jednej strony powódka nie zostanie nadmiernie wzbogacona

o odsetki za opóźnienie od kwoty 700.000 zł naliczonych za okres niemal 5 lat, z drugiej strony, pozwany poniesie konsekwencje pozostawania w opóźnieniu w wypłacie niespornej części zachowku, którą do tego uznał w początkowym okresie (115.000 zł), stosownie do treści art. 481 i 455 k.c.

Mając na uwadze wynik postępowania apelacyjnego, koszty tego postępowania wzajemnie zniesiono na podstawie art. 100 k.p.c.

SSA Ewa Solecka SSA Piotr Wójtowicz Za przebywającą

od 1 kwietnia 2018 r.

w stanie spoczynku

SSA J. Kurpierz